

NATO, AB Parantezinde Türkiye-Almanya İlişkileri ve “İncirlik” Gerilimi

Mustafa KİBAROĞLU

Prof. Dr. MEF Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Almanya Savunma ve Dışişleri Bakanlıklarının üst düzey yöneticilerinden son aylarda yükselen Türkiye'ye yönelik eleştirilerin odağında, Alman parlamenterlerin İncirlik Üssü'nü ziyaret etmek yönündeki taleplerine Türk yetkililerin olumlu cevap vermemesi ve bu tutumlarını yumuşatmaları bulunmaktadır. Almanya'nın bu ısrarlı talebi söz konusu Bakanlıkların tepe yöneticileri ve ilgili bakanlar arasında bir çok kez görüşülmüş olmasına karşın, soruna bir çözüm bulunamaması sebebiyle, Alman hükümeti İncirlik'te bulunan askeri araç ve gereçleri ile personelini Ürdün'de bir askeri üsse aktarma kararı almıştır. Özellikle Ürdün'e geçme kararı alınması aşamasında, Alman siyasi ve diplomatik çevrelerinde Türkiye'ye yönelik ifadelerin tonu daha da sertleşmiştir. Ancak, Türk yetkililerin Alman mevkidaşlarının bu tavırlarını pek de umursamaz tutumlarında belirgin bir değişiklik gözlemlenmemiştir.

Bu arka plan dikkate alınarak, bu yazımızda, iki NATO müttefiki arasında böyle bir süreç neden yaşanmıştır; Alman yetkililerin zaman zaman tehdit düzeyine varan ifadelerinin arkasında ne gibi düşünceler yatmaktadır; söz konusu gelişmeler Türk-Alman ilişkilerini nasıl etkiler; NATO'nun geleceği ve Türkiye'nin İttifak içindeki konumu bu süreçten nasıl etkilenir; gibi sorular hakkında değerlendirmeler yer alacaktır.

İncirlik, Türkiye ile Almanya Arasındaki İlk Gerilim Değil

Köklü tarihi ilişkilere sahip Türkiye ve Almanya yakın tarihte hep bir şekilde ittifak ilişkisi içinde olmuşlardır. Birbirlerinin güçlü ve zayıf yönlerini, jeo-politik ve jeo-stratejik önceliklerini, tehdit algılamalarını çok yakından bilen bu iki ülke güvenlik konularında sayısız ortak stratejiler üretmişlerdir. Dolayısıyla, bir grup Alman parlamenterin İncirlik'te konuşlanmış Alman askeri personelini bir kaç saatliğine ziyaret etmek istemesi sebebiyle yüksek düzeyde ve ciddi seviyede bir gerilim içine girmeleri normalde beklenen bir durum değildir. Konunun İncirlik ziyareti ile sınırlı olmadığı aşikârdır. Peki o zaman asıl sebep ne olabilir?

Öncelikle, Türkiye-Almanya ilişkilerinde manşetlere yansıyan "İncirlik" konusunun iki ülke arasında yaşanan ve ciddi gerilime yol açan ilk gelişme olmadığını not etmekte yarar var. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının yarattığı boşlukta, Avrupa entegrasyonunun ve Kuzey Atlantik İttifakı'nın doğu Avrupa'yı içine alacak şekilde genişletilmesinde öncü rol oynayan Almanya, siyasi ve ekonomik alanda kazandığı momentum ile lokomotif konumunda olduğu Avrupa Birliği'nin askeri alanda da küresel bir güç konumuna gelmesinin hesaplarına girişmişti.

İncirlik Üssü

Küresel güç tanımına uygun olacak şekilde bağımsız bir “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” izlemek isteyen Almanya önderliğindeki AB ülkeleri, 1950’li yılların ürünü olan ancak Soğuk Savaş konjonktüründe atıl kalmış “Batı Avrupa Birliği” üzerinden, “Avrupa Ordusu” olarak bilinen, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği” oluşturmayı amaçlamışlardı. O konjonktürde, Avrupa Ordusu’nu oluşturmanın iki yolu bulunmaktaydı. Bunlardan bir tanesi, yalnızca AB üyesi ülkelerin askeri imkân ve kabiliyetlerini bir araya getirerek yeni bir ortak askeri yapılanmaya gitmeleri şeklinde olabilirdi.

Bu durumda, kısa süre öncesine kadar Varşova paktı üyesi olan ve çok farklı silah sistemlerine ve askeri doktrinlere göre operasyonel yetenekler geliştirmiş olan orta ve doğu Avrupa ülkeleri ile büyük bir kısmı yarım yüzyıldır NATO üyesi olan batı Avrupa ülkelerinin askeri yeteneklerinin uyumlaştırılması hem çok uzun zaman alacak, hem de mali açıdan çok büyük harcamalar yapılmasını gerektirecekti. Öte yandan, uluslararası barış ve istikrara siyasi açıdan katkı yapmayı ve kendi toplumlarının sosyal refah seviyesini arttırmayı öncelikli politikalar haline getirmiş olan kuzey Avrupa ve İskandinav ülkelerinin ise, Almanya’nın küresel güç olma hayalinin peşinde koşmak istemeyecekleri de açıktı.

Avrupa Ordusu oluşturmanın ikinci yolu ise, ABD, Kanada, Norveç ve Türkiye dışındaki üyeleri zaten AB üyesi olan NATO’nun askeri imkân ve kabiliyetlerinin gerektiğinde AGSP kapsamında kullanılması şeklinde olabilirdi. Bu doğrultuda, AB’nin tam bağımsız güvenlik politikaları belirlemesi ve ihtiyaç duyduğu her zaman ve her yerde NATO imkân ve kabiliyetlerini sorunsuz bir şekilde kullanabilmesi için, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AB’ye bir kez, ancak her zaman geçerli olacak şekilde, izin vermeleri gerekmektedir. Önceleri AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin tepkisine sebep olan bu talebe zamanla ABD ve Kanada, NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanılmasına izin verilmediği takdirde Kuzey Atlantik bağının sona erebileceği endişesiyle, Norveç de zaman içinde belki de AB’ye katılabileceği olasılığı sebebiyle olumlu bakmaya başladılar.

Türkiye ise, AB’nin müdahil olabileceği askeri operasyonların kendi ulusal çıkarlarına ve güvenliğine tehdit oluşturabileceği kaygısıyla, NATO imkân ve kabiliyetlerinin AB tarafından kullanılması talebine koşulsuz evet demeye, bir nevi açık çek vermeye sıcak bakmadı. Türkiye’nin bu tutumunu haklı kılan gerekçelerden biri de, NATO bünyesinde hazırlanmış ve yüksek gizlilik derecesinde olan bir rapora göre 2000’li yıllarda dünyada çatışma riski yüksek 16 sorunlu bölge (“flash point”)

Türkiye, zaman içinde tam üyesi olmak yolunda çaba sarf ettiği AB'nin NATO imkânlarına erişimine prensip olarak karşı çıkmamakla beraber, AB'nin girişebileceği operasyonlarla ilgili karar alma sürecine de belli bir aşamada dâhil olmak istiyordu.

olacağı ve bunların 13'nün de Türkiye ile doğrudan veya dolaylı olarak ilintili olacağı bilgisinin uluslararası kamuoyuna sızmış olması idi. Bu sebeple, Türkiye, zaman içinde tam üyesi olmak yolunda çaba sarf ettiği AB'nin NATO imkânlarına erişimine prensip olarak karşı çıkmamakla beraber, AB'nin girişebileceği operasyonlarla ilgili karar alma sürecine de belli bir aşamada dâhil olmak istiyordu.

Fransa ve Almanya ise Türkiye'nin bu son derece mantıklı ve haklı talebine "AB karar alma sürecine tam üye ülkelerden başkası dâhil edilemez, bu bir prensip meselesidir" şeklinde yanıt verince, Türkiye de "NATO imkânları Türkiye'nin izni olmadan İttifak dışı operasyonlarda kullanılamaz, bu bir prensip meselesidir" şeklinde karşılık vermiştir. Artık kendini küresel bir güç konumunda gören AB'nin NATO imkân ve kabiliyetlerini müttefiklerden sadece bir kez yetki alarak tümüyle kendi uygun gördüğü politikalar dâhilinde kullanmak istemesine karşı çıkan Türkiye'nin güvenlik kaygıları hakkındaki açıklamalarını, başta Almanya olmak üzere Batılı müttefikler, dikkate almamakla kalmayıp Ankara üzerinde ağır baskı oluşturmuşlardı. Bu konuda tarafların farklı yaklaşımları halen sürmektedir. Ayrıca, zaman zaman Almanya'nın Türkiye'ye açıkça ya da dolaylı olarak uyguladığı silah ambargosu gibi uygulamaları da ikili ilişkilere ve karşılıklı güven duygusuna olumsuz etkiler yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Almanya'nın Güvenlik Kaygıları ve Geleceğe Yönelik (Olası) Önlemleri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takip eden yıllarda, Almanya, Rusya ile olan ilişkilerinde siyasi ve askeri alan yerine, ekonomik alana öncelik vererek, hem kendisi açısından, özellikle enerji ihtiyacının karşılanmasında, hem de Rusya açısından, yönetim yapısının oldukça kırılgan olduğu dönemde güvenlik kaygılarının giderilmesinde, akılcı bir politika izlemiştir. NATO-Rusya Konseyi'nin 1997 yılında kurulmasında da öncülük eden Almanya, tarihsel hasmı olan bu ülke ile 21. Yüzyıl'da barışçıl zeminde ilişkiler geliştirmenin arayışı içinde olmuştur. Yakın zamana kadar bu politikasında ciddi sorunlarla karşılaşmayan Almanya, Mart 2014'te Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve Ukrayna'nın doğu bölgelerinde Rus askerlerinin örtülü bir savaşa dâhil olmaları karşısında ABD tarafından önerilen ilk etapta ekonomik içerikli yaptırımlara önceleri karşı durmak istemiştir.

Ancak, ABD'de Obama yönetimin doğu Avrupa ve Baltık ülkelerine verdiği güvenlik teminatları doğrultusunda müttefiklere yaptığı baskı sonucu Almanya da "İttifak dayanışması" prensibi ile hareket ederek Rusya'ya karşı geliştirilen kapsamlı ekonomik yaptırımlar ve alınan askeri önlemlerin önde gelen katılımcılarından olmuştur. Avrupa'da yeniden Soğuk Savaş benzeri güvenlik söylemlerinin dile getirilmesi Almanya'yı her bakımdan oldukça rahatsız etmeye başlamıştır. Siyasi ve askeri alanda yaşanan gerilimlere, 2016 yılında Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma kararının ("Brexit") eklenmesi, AB'de bir süredir yaşanan mali krizlerin boyutlarının daha da büyüyeceği endişesini ortaya çıkarmıştır.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle öncelikle iki Almanya'nın yeniden birleşmesi ve hemen ardından AB'nin doğuya doğru süratle genişlemesi süreçlerinin hem mimarı, hem lokomotif olan Almanya açısından, aslında arzu etmediği bir dönemece giren Rusya politikasını ve bu ülkeye kapsamlı yaptırımlar uygulanmasını tam da sineye çekmeye hazırlanırken, ABD'de yönetime Donald Trump'ın seçilmesi ve yeni Başkan'ın Rusya ile kişisel düzeydeki ilişkilerinin güven bunalımı yaratacak boyutlarda olduğunun ortaya çıkması son derece rahatsız edici olmuştur.

Bir bakıma, Almanya, "yıllardır ekonomimize zarar veren Rusya'ya yönelik yaptırımlar

ve bazı Birlik üyesi ülkelerin mali yapılarının güçlendirilmesi konularında özverili davranmış olmamıza rağmen, ABD'nin Rusya ile güvenlik konularında flört etmesi ve İngiltere'nin Birlik'ten çekilmesi karşısında artık bu iki ülkeye güvenerek yolumuza devam edemeyiz" şeklinde bir düşünce geliştirmiştir. Bu düşüncenin doğal sonuçlarından bir tanesinin, 1990'lı yıllarda Almanya'nın en tutkulu savunucularından olduğu "Avrupa Ordusu" fikrini canlandırmaya yönelik girişimler olduğunu akla getirmek çok da yanıltıcı olmayacaktır.

Bundan yaklaşık 20 sene öncesinde, AB ülkelerinin NATO'dan ayrılarak kendi askeri gücünü oluşturması fikri ilk olarak telaffuz edildiğinde, hem on milyarlarca Euro maliyet yaratacak olması, hem NATO'nun dağılması olasılığından hoşlanmayacak olan ABD'nin bu sürece karşı çıkması, hem de yakın zaman öncesine kadar Sovyet askeri doktrinleri ile oluşturulmuş Varşova paktı üyesi ülkelerin NATO/Batı standartlarında ortak askeri güç oluşturmasının uzun yıllar sürecektir gibi sebeplerle pek de kabul görmemişti.

Almanya'nın Türk kamuoyunda pek de anlaşılmayan bir ısrarla parlamenterlerinin İncirlik üssünü ziyaret etmesi talebi ile başlayan gerilim, bu ülkenin yeni güvenlik yapılanması arayışlarına ışık tutacak ve imkân verecek bir yöne doğru gelişmekte olduğu gözlemlenmektedir.

Avrupa Ordusu: Ulaşılabilir Bir Hedef

Ancak, aradan geçen yıllar boyunca her biri NATO üyesi olan orta ve doğu Avrupa ülkeleri gerek askeri doktrin, gerek silah sistemleri ve operasyonel yetenekler bakımından Batılı standartlara ulaşmışlardır. Tekrar canlandırılmak istenmesi durumunda, hem askeri altyapının artık büyük oranda hazır olması, hem de NATO'yu birçok yönüyle eleştiren ve varlığını adeta sorgulayan Trump yönetimin hüküm sürdüğü ABD'nin Avrupa Ordusu fikrine güçlü bir muhalefet yapmasının düşük bir olasılık olması sebebiyle Almanya, ulusal güvenliğini, artık önceliklerinin sıklıkla çatıştığı uzaktaki müttefikleri yerine, kıta Avrupası'nda nükleer güç olan Fransa'nın da dâhil olacağı yakın çevresindeki ülkelerle yeni bir askeri bir yapılanmaya gitmek istemesi göz ardı edilecek bir olasılık değildir.

Bu görüş doğrultusunda düşünüldüğünde ve yeniden gündeme gelmesi durumunda, Avrupa Ordusu'nun öncelikli konuşlandırılacağı coğrafyaların başında Ortadoğu'nun geleceği aşikârdır. Ancak, Alman kamuoyunun ülke dışına asker gönderilmesi için anayasalarının değiştirilmesi sürecinde gösterdiği hassasiyet nedeniyle, Alman hükümetlerinin benzer taleplerinin kolay kabul göreceğini düşünmek pek mümkün değildir. Türkiye ile "İncirlik üssünün Alman parlamenterlerin ziyaretlerine açılması" talebi üzerine yaşanan gerilim, normal şartlar altında Alman kamuoyunda ve parlamentosunda kabul görmekte zorlanacak bir öneri olan Almanya ile Ürdün arasında askeri üs kullanımını için anlaşma yoluna gidilmesi önerisinin önünü açmıştır. Bir diğer deyişle, Almanya'nın Türk kamuoyunda pek de anlaşılmayan bir ısrarla parlamenterlerinin İncirlik üssünü ziyaret etmesi talebi ile başlayan gerilim, bu ülkenin yeni güvenlik yapılanması arayışlarına ışık tutacak ve imkân verecek bir yöne doğru gelişmekte olduğu gözlemlenmektedir.

Almanya, bu krizi gerekçe kılarak Ortadoğu'da askeri üs imkânına kavuşmasını hem iç kamuoyuna ve tüm müttefiklerine kabul ettirmiştir, hem de zaman zaman benzer sorunlar yaşadığı Türkiye'nin Ortadoğu'dan kaynaklanan tehditlere karşı güvenlik önlemlerine katılması yönündeki taleplerine de bundan sonra sıcak bakamayacağını ve taahhüt altına giremeyeceğini bu şekilde ifade etmiştir.

Bu Gelişmelerden Türkiye-Almanya İlişkileri Nasıl Etkilenir?

Söz konusu gelişmelerin Türk-Alman ilişkilerini olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır. Ancak, her iki ülke de, dış ve güvenlik politikalarının yanı sıra

siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliği gerektiren birçok konuda birbirlerine ihtiyaç duyacak kadar kapsamlı ilişkiler içinde olduklarını unutmadan politika belirlemelidir. Uluslararası konjonktürün son derece değişken, istikrardan uzak ve hiç bir ülkenin tek başına mücadele edemeyeceği tehditlere açık olduğu akılda tutulmalıdır. Bugün belli bir öngörüye dayalı dış politika belirleyen ülkelerin yakın gelecekte radikal değişikliklere gitmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Almanya açısından bakıldığında aslında böyle bir süreç yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda güçlü ekonomisi, AB'nin ve NATO'nun doğu Avrupa'ya doğru genişlemesinin lokomotifini olan siyasi duruşuyla özgüveni en üst seviyelerde olan Almanya'nın AB'yi "küresel süpergüç" yapma hayali kısa süre sonra sekteye uğramıştır.

Alman Dışişleri Bakanlığı'nın üst düzey bir diplomatının ifadesiyle, "Almanya 11 Eylül 2001 günü süpergüç ABD'nin başına gelenleri görünce, bu

hedefinden vazgeçmiştir". Dolayısıyla, Türkiye, Almanya'nın son yıllarda yeniden şahlandığı anlaşılan, ancak coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel temelleri bulunmayan AB'nin küresel süpergüç olması hayalinden tekrar uyanmasını bir süre beklemek durumunda kalabilir.

Sonuç: NATO'nun Geleceği ve Türkiye'nin İttifak İçindeki Konumu

Almanya'nın İncirlik krizi sonrasında askeri personelini ve silah sistemlerini Ürdün'e taşımaya karar vermesi, ikili ilişkilerin yanı sıra, Türkiye'nin NATO ile ilişkilerini de olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Alman hükümetinin parlamenterlerin ziyaret talebini bahane kılarak güvenlik riskleri içeren tek taraflı bir karar alması, NATO'nun kurulduğu günden itibaren en önemli caydırıcı gücü olan "dayanışma" prensibinin sulandırılması anlamına gelecektir.

İttifak'ın iki önemli üyesi arasında yaşanan basit bir siyasi polemik konusunun, müttefiklerin ortak politikalar belirlenmesi sürecinde aksamalara yol açmasına olumsuz örnek teşkil edebilecektir. Böylesi bir gelişme, yakın çevresinde çok ciddi güvenlik sorunları ile mücadele etme zorunluluğu içinde olan Türkiye açısından İttifak güvencelerinin zayıflaması anlamına gelir. Bu gelişmeden (bir kez daha) çıkartılacak olan önemli sonuç, Türkiye'nin ulusal savunma stratejilerinin, her türlü olasılığı dikkate alarak, kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi ve savunma sanayi alanında özel sektör kuruluşlarının ve bilim dünyasının yoğun katılımına imkan verecek şartların oluşturulması gerektiğidir. ■